

ΤΑ ΜΕΤΟΧΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΚΥΚΚΟΥ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΠΟΝΤΟ

● Του Κωστή Κοκκινόφτα

Ερευνητή Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

ετά την κατάκτηση της Κύπρου από τους Τούρκους, το 1571, και την εκδίωξη των Λατίνων, η Ορθόδοξη Εκκλησία του νησιού άρχισε να αναδιοργανώνεται και να ανακτά μέρος της κτηματικής της περιουσίας, που είχαν σφετεριστεί οι προηγούμενοι κατακτητές. Το ίδιο συνέβη και με τη Μονή Κύκκου, που σταδιακά δημιούργησε ένα πολύ καλά οργανωμένο δίκτυο Μετοχίων, τόσο εντός, όσο και εκτός Κύπρου, γεγονός το οποίο συνέτεινε ώστε να αποτελέσουν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας έναν από τους κυριότερους αγωγούς μεταλαμπάδευσης

στην Κύπρο των πνευματικών επιτευγμάτων του ευρύτερου Ελληνισμού.

Σε επιστολή του, ημερομηνίας 12 Μαρτίου 1879, εννέα μόλις μήνες μετά την καθεστωτική αλλαγή του 1878, ο Ηγούμενος Κύκκου (1862-1890) Σωφρόνιος ενημέρωσε τη βρετανική διοίκηση, ότι η Μονή είχε εκτός Κύπρου δύο Μετόχια στην Κωνσταντινούπολη, ένα στη Σμύρνη, ένα στην Προύσα και ένα στη Γεωργία¹. Προφανώς, αναφερόταν στα πλέον προσοδοφόρα από αυτά, αφού γνωρίζουμε ότι την ίδια περίοδο είχε στην κατοχή της και τα Μετόχια της Αιτάλειας και της Τρίπολης του Λιβάνου². Από άλλες πηγές είναι

¹ Ιωάννη Θεοχαρίδη, *Ο Κώδικας 53 της Ιεράς Μονής Κύκκου. Οι πολύπλευρες δραστηριότητες της Μονής κατά την περίοδο 1843-1897*,

Λευκωσία 2004, σ. 185.

² Για παράδειγμα, στα Μετόχια αυτά γίνεται αναφορά τη δεκαετία του

γνωστό, ότι στα χρόνια της Τουρκοκρατίας είχε επίσης Μετόχια στη Λάρισα, στις Σέρρες, στη Φιλιππούπολη της Ανατολικής Ρωμυλίας, στην Τσέριανη της Ηπείρου, στην Αδριανούπολη και στην Περίσταση της Ανατολικής Θράκης, στην Αμάσεια του Πόντου και στην Κω της Δωδεκανήσου³. Από τα Μετόχια αυτά θα παρουσιαστεί στη συνέχεια η ιστορία εκείνων της Σμύρνης, της Αττάλειας, της Προύσας και της Αμάσειας.

Το Μετόχιο της Σμύρνης

Στο Αρχείο της Μονής Κύκκου έχουν σωθεί οθωμανικά έγγραφα, που αναφέρονται σε αγοραπωλησίες κτημάτων και οικιών στη Σμύρνη, καθώς και σε διάφορες άλλες υποθέσεις, μεταξύ των ετών 1681 και 1813⁴. Παρά το γεγονός, ότι δεν τις συνδέουν άμεσα με τη Μονή, εντούτοις αποτελούν ισχυρότατες ενδείξεις για την παρουσία στην πόλη μελών της αδελφότητάς της τουλάχιστον από τις

τελευταίες δεκαετίες του 17ου αιώνα.

Επιβεβαιωμένη αναφορά για την παρουσία της Μονής Κύκκου στη Σμύρνη, γίνεται σε δύο οθω-

1890, όπου η ίδρυσή τους ανάγεται σε αρκετά χρόνια προηγουμένως. Βλ. Ανδρέα Τηλλυρίδη, *Ανέκδοτος Αλληλογραφία της Ιεράς Μονής Κύκκου 1891-1897*, Λευκωσία 1996, σ. 69-73, 81, 162 (Αττάλεια), 26-27, 49-51, 56, 66-69 (Τρίπολη).

³ Για τα εκτός Κύπρου Μετόχια διασώζονται σκόρπιες πληροφορίες σε κείμενα, έγγραφα ή βιογραφικά σημειώματα Κοκκοτών μοναχών. Ενδεικτικά βλ. Εφραίμ Αθηναίου, *Η περιγραφή της Σεβασμίας και Βασιλικής Μονής του Κύκκου*, Ενετία 1751, σ. 46 (Φιλιππούπολη)· Λοΐζου Φιλίππου, *Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας*, Λευκωσία 1975, σ. 290 (Σέρρες)· Τζών Κουμουλίδη - Λάζαρου Δεριζιώτη, *Εκκλησίες της Λαρίσης*, Αθήνα 1985, σ. 34-35 (Λάρισα)· Στέφανου Μπέττη, *Κοινοβουλευτικά ή για την άλλοτε επαρχία Κουρέντων και τα 88 χωριά της*

(Από την αρχαιότητα ως το 1913), Γιάννινα 1997, σ. 559-560 (Ηπειρος)· Παντελή Λέκκου, *Οι Μονές της Βόρειας και της Ανατολικής Θράκης*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 359 (Περίσταση)· Κωστή Κοκκινόφτα, *Κοκκώτικα Μελετήματα*, τ. Α', Λευκωσία 1997, σ. 122-125, 233-235 (Κως, Αδριανούπολη)· Του ιδίου, «Το Μετόχιο της Μονής Κύκκου στη Γεωργία», *Ενατενίσεις* 9(2009)138-141 (Γεωργία)· Του ιδίου, *Η Ιερά Μονή Κύκκου στον κυπριακό τύπο (1878-1899)*, Λευκωσία 1999, σ. 79-81 (Κωνσταντινούπολη).

⁴ Ιωάννη Θεοχαρίδη, *Οθωμανικά Έγγραφα 1572-1839*, Λευκωσία 1993, τ. Α', σ. 163, 221, 327, τ. Β', σ. 543, 659, 727, 729, 919, τ. Γ', σ. 1175, 1201, 1345, 1351, 1573, 1575, τ. Δ', σ. 1851.

μανικά έγγραφα του έτους 1711, όπου αναφέρεται η αγορά ενός σπιτιού «της Παναγίας του Κύκκου» από τον παπα - Σωφρόνιο, προφανώς Κυκκώτη μοναχό. Ο Σωφρόνιος αγόρασε επίσης, το 1724, έκταση γης στην πόλη, όπως και ο Κυκκώτης μοναχός Χρυσανθος, το 1762 και το 1765, ο οποίος απέκτησε ένα αμπέλι και τρεχούμενο νερό, καθώς και δύο σπήτσια, που προστέθησαν στην κτηματική περιουσία του Μετοχίου. Ακόμη, σε έγγραφα των ετών 1767 και 1782, γίνεται αναφορά στη χορήγηση άδειας, εκ μέρους των τοπικών Αρχών, στη Μονή Κύκκου, για να ανεγείρει διώροφη οικοδομή είκοσι δωματίων, και στη μεταβίβαση στον αντιπρόσωπό της κτηρίου και τόπου οικοδομής, αντιστοίχως⁵.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, οι εκπρόσωποι της Μονής πραγματοποίησαν αγοραπωλησίες και ενοικιάσεις οικοδομών και οικοπέδων στην πόλη, ή πλήρωναν σχετικούς φόρους. Για παράδειγμα, το 1780-81 καταβλήθηκε ενοίκιο στο βακούφιο της Σμύρνης για τη χρήση ενός αγρού με τέσσερα πηγάδια, εκτάσεως γης και τριών οικιών, το 1785 αγοράστηκε οικία που συνόρευε με το Μετόχιο, το 1787 ενοικιάστηκε οικία από το βακούφιο, το 1795 και το 1819 πληρώθηκε φόρος για τους αγρούς και το αγίασμα του Μετοχίου, το 1807 πληρώθηκε χρέος πέντε γροσίων προς τον έφορο του βακουφίου, ενώ το 1839, οικία και αγρός ενοικιάστηκαν από τις Τοπικές Αρχές σε κάτοικο της Σμύρνης, επειδή οι μοναχοί του Μετοχίου αδυνατούσαν να παρουσιάσουν σχετικό έγγραφο κυριότητάς του⁶.

Μία από τις παλαιότερες αναφορές στο Μετόχιο της Σμύρνης είναι αυτή του Εφραίμ του Αθηναίου, στο βιβλίο του για την ιστορία της Μονής Κύκκου, που εξέδωσε το 1751, όπως και στις επανεκδόσεις του, τα έτη 1782, 1817 και 1819⁷. Βρισκόταν στη συνοικία «Δύο Τσεσμέδες» και διατηρούσε εκκλησία, που πανηγύριζε, όπως και η Κεντρική Μονή, στις 8 Σεπτεμβρίου, ημέρα της Γεννήσεως της Θεοτόκου. Πραγματοποιείτο τότε πομπή με συνοδεία πιστών και μεταφερόταν η εικόνα της Παναγίας από το Μετόχιο στον ναό του Αγίου Ιωάννη στον «Απάνω Μαχαλά». Ας σημειωθεί, ότι στον περίβο-

λό του υπήρχε αγίασμα και εικόνα της Θεοτόκου με την επιγραφή «Παναγία Αλανιότισσα»⁸.

Σύμφωνα με επιγραφή που υπήρχε στο υπέρθυρο, η εκκλησία ανηγέρθη από τον Πρωτοσύγκελλο Αυξέντιο, το 1799: «Τίς ἐκ τῶν πατέρων / μονῆς ταύτης ἀνήγειρεν εἰς / κάλλος; Αὐξέντιος πρωτο- / σύγγελος οὐκ ἄλλος. ἀπαθ». Μία δεύτερη επιγραφή υπήρχε στην είσοδο της αυλής του Μετοχίου και αναφερόταν στην ανέγερση των μοναστηριακών κτισμάτων από τον Κυκκώτη μοναχό Χρυσανθο, πιθανόν τον προαναφερθέντα των οθωμανικών εγγράφων: «Δρόμος, ὁδῖτα, μητροπαρθένου κόρης / μονές τοῦ Κύκκου, τῆς κατὰ Κύπρον πέλων, / πυρὶ καταναλωθεῖς νῦν αὖθις ἀνεκτίσθην / μήκους εὖρους τε, καὶ κάλλους λαχὼν πλεῖον / πόνῳ δαπάνῃ πρώην Χρυσάνθου Κυπρίου / μονῆς τῆς αὐτῆς ἀδελφοῦ καὶ προστάτου / ὄν καθορῶν με τῶν πόνων μακαρίσεις»⁹.

Από διάφορες ιστορικές μαρτυρίες και έγγραφα γνωρίζουμε τα ονόματα αρκετών Κυκκωτών μοναχών, που υπηρέτησαν στο Μετόχιο της Σμύρνης, όπως του Πρωτοσύγκελλου Χριστοφόρου, ο οποίος είχε κατατεθειμένο στην εκκλησία της Αγίας Φωτεινής το ποσό των 5000 γροσίων. Μετά τον θάνατό του, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αγαθάγγελος έστειλε επιστολή, τον Δεκέμβριο του 1826, προς τον Μητροπολίτη Σμύρνης Παΐσιο, για να μεριμνήσει για την απόδοση του ποσού αυτού στη Μονή Κύκκου. Ωστόσο, το ζήτημα παρέμενε εκκρεμές, γι' αυτό και ακολούθησε νέα επιστολή, τον Αύγουστο του 1830, του διαδόχου του Αγαθαγγέλου, Οικουμενικού Πατριάρχη Κωνσταντίου, προς τον νέο Μητροπολίτη Σμύρνης Ιερόθεο¹⁰.

Ακόμη, όπως πληροφορούμαστε από το Μοναχολόγιο της Μονής, το 1845 απεβίωσε ο εκεί ευρισκόμενος «ταξιδιώτης» Πρωτοσύγκελλος Χρυσανθος¹¹. Τον αντικατέστησε ο μετέπειτα Ηγούμενος Κύκκου (1862-1890) Σωφρόνιος, ο οποίος βρισκόταν στο Μετόχιο από το 1844, όπου και παρέμεινε έως το 1848¹². Στη συνέχεια υπηρέτησαν ο Αρχιμανδρίτης Μεθόδιος και ο Ιερομόναχος Ιάκωβος, οι οποίοι αναφέρονται ως συνδρομητές σε βιβλία, που εκδόθηκαν το 1857 ο πρώτος και το 1866, 1868

⁵ Ιωάννη Θεοχαρίδη, *Οθωμανικά Έγγραφα*, ὁ.π., τ. Α', σ. 401, 403, τ. Β', σ. 541, 891, 897, 969, 955, 981, τ. Γ', σ. 1307.

⁶ Ιωάννη Θεοχαρίδη, *Οθωμανικά Έγγραφα*, ὁ.π., τ. Γ', σ. 1299, 1373, 1417, 1593, τ. Δ', σ. 1955, 1735, 2087.

⁷ Εφραίμ Αθηναίου, *Η περιγραφή*, ὁ.π., (1751) 46, (1782) σ. 34, (1817) σ. 49, (1819) σ. 35.

⁸ Χρίστου Σολομωνίδη, *Η Εκκλησία της Σμύρνης*, Αθήνα 1960, σ. 115, 117.

⁹ Χρίστου Σολομωνίδη, *Η Εκκλησία της Σμύρνης*, ὁ.π., σ. 114-115.

¹⁰ Καλλίνικου Δελικάνη, *Τα εν τοις Κώδιξι του Πατριαρχικού Αρχαιοφυλακίου σωζόμενα επίσημα εκκλησιαστικά έγγραφα τα αφορόντα*

εις τας σχέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου προς τας Εκκλησίας Αλεξανδρείας, Αντιοχείας, Ιεροσολύμων και Κύπρου (1574-1863), Κωνσταντινούπολη 1904, σ. 616· Θεοχαρή Σταυρίδη, *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Κύπρος. Τα πατριαρχικά έγγραφα των ετών 1600-1878*, Λευκωσία 2001, σ. 118-119, 155, 355-356, 389-390. Για τα κληρονομικά ζητήματα, που προέκυψαν μετά τον θάνατο του Χριστοφόρου στη Σύρα, τον Ιούνιο του 1824, βλ. Γεώργιου Χατζηκωστή (επιμ.), *Αρχαίον Ροδίωνος Γεωργιάδη*, τ. Γ', Λευκωσία 2008, σ. 167-168, 171-177, 180, 183-184, 245, 288-289, 327-331.

¹¹ *Αρχαίον Ιεράς Μονής Κύκκου, Μοναχολόγιον*, σ. 6.

¹² Κωστή Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου (1878-1899)*, ὁ.π., σ. 19, 134,

και 1869 ο δεύτερος¹³, καθώς και τη δεκαετία του 1870 ο Ιερομόναχος Ιωσήφ (†1938), ο οποίος μερίμνησε ώστε κατά την παραμονή του στη Σμύρνη να διδαχθεί την εκκλησιαστική μουσική¹⁴.

Πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία του Μετοχίου στα νεότερα χρόνια αντλούμε από τον «Κώδικα 53» του Αρχείου της Μονής Κύκκου, όπου περιλαμβάνονται αντίγραφα εγγράφων των ετών 1843-1897. Όπως αναφέρεται, το Μετόχιο επανδρωνόταν από μέλος της αδελφότητάς της, που ήταν εντεταλμένο να αποστέλλει στη Μονή τυχόν αφιερώματα των πιστών. Επίσης, σημειώνεται ότι σε αυτό υπήρχε αντίγραφο της εικόνας της Παναγίας της Κυκκώτισσας και πως τότε ενοικιαζόταν με πλειστηριασμό σε Κυκκώτη μοναχό, όπως έγινε το 1879, οπότε ο Ιερομόναχος Αγαθάγγελος προσέφερε το εφάπαξ ποσό των 200 λιρών και το ετήσιο ενοίκιο των 50. Η αγοραπωλησία της κτηματικής του περιουσίας, όμως, πραγματοποιείται από την Κεντρική Μονή, όπως καταδεικνύεται από τις προσπάθειές της, το 1882, να εκποιήσει έκταση γης. Ακόμη, σημειώνεται ότι για την αντικατάσταση του ιερατικού προϊσταμένου του Μετοχίου ενημερωνόταν με σχετική επιστολή ο Μητροπολίτης Σμύρνης¹⁵.

Από δύο οθωμανικά έγγραφα, ημερομηνίας 1 και 16 Οκτωβρίου 1902, πληροφορούμαστε ότι είχε υποβληθεί αίτηση προς τον Νομάρχη της Σμύρνης για να δοθεί άδεια επιδιόρθωσης του κτηριακού συγκροτήματος του Μετοχίου, στο οποίο διέμεναν τότε Κυκκώτες μοναχοί¹⁶. Το 1904, σε σχετικό δημοσίευμα αναφέρεται ότι το Μετόχιο περιλαμβάνονταν, μαζί με αυτά της Κωνσταντινούπολης, της Προύσας και της Γεωργίας, στα εκτός Κύπρου Μετόχια, που η Μονή Κύκκου εξακολουθούσε να έχει στην κατοχή της, και να επανδρώνονται από μέλη της αδελφότητάς της¹⁷. Ένα χρόνο αργότερα, ο Ιερομόναχος Επιφάνιος εστάλη στη Σμύρνη, για να ελέγξει τους λογαριασμούς των κτημάτων του Μετοχίου, γεγονός που έμμεσα δηλώνει, ότι η διαχείρισή του ασκείτο διά αντιπροσώπου. Όπως άλλωστε σημειώνεται στο σχετικό έγγραφο, τη

Μονή αντιπροσώπευε τότε στην πόλη ο ράπτης Χαρίδημος Χατζηλίας, που αντικαταστάθηκε από τον Κύπριο Γιωρκή Χατζηλάμπρου¹⁸.

Το καθεστώς αυτό της διαχείρισης του Μετοχίου φαίνεται ότι διατηρήθηκε μέχρι τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922, οπότε τα περιουσιακά του στοιχεία κατασχέθηκαν από το τουρκικό κράτος. Εξακολούθησε, όμως, να μνημονεύεται, ως αναπόσπαστο κομμάτι της ιστορίας της, από πολλούς μεταγενέστερους συγγραφείς, όπως τον Αρχιεπίσκοπο Ιορδάνου και μετέπειτα Πατριάρχη Ιεροσολύμων Τιμόθεο Θέμελη το 1926¹⁹ και τον Κυκκώτη μοναχό Ιερόθεο το 1930²⁰.

Το Μετόχιο της Αττάλειας

Η παλαιότερη αναφορά για το Μετόχιο της Αττάλειας, από ό,τι έχουμε υπόψη μας, είναι από επιγραμματική καταγραφή στον λεγόμενο «Κώδικα Κύκκου», σε σημείωση για αποστολή γράμματος, ημερομηνίας 6 Μαρτίου 1740, προς τον Μητροπολίτη Πισιδείας. Στον ίδιο Κώδικα γίνεται ακόμη αναφορά στην αναχώρηση για την Αττάλεια, το 1748, του Ιερομόναχου Παφνουτίου

136.

¹³ Βλ. Γιώργου Μύαρη, «Κυκκώτες συνδρομητές σε βιβλία του Μείζονος Ελληνισμού από την περίοδο του Διαφωτισμού ως τα μέσα του εικοστού αιώνα», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου* 5(2001)552 και 554-555, 557, αντιστοιχώς.

¹⁴ Θεόδουλου Καλλίνικου, *Μεγά Θεωρητικών Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής*, Λευκωσία 1977, σ. 123-124.

¹⁵ Ιωάννη Θεοχαρίδη, *Ο Κώδικας 53*, ό.π., σ. 48-49, 188-193, 196-197, 199-205, 226-227, 275, 324-327.

¹⁶ Ιωάννη Θεοχαρίδη, *Οθωμανικά Έγγραφα 1840-1912*, τ. Β', Λευκωσία 1999, σ. 837, 839.

¹⁷ Αριστοτέλη Παλαιολόγου, «Η εν Κύπρω Ιερά Μονή Κύκκου», στον τόμο: Κωνσταντίνου Σκόκου, *Εθνικόν Ημερολόγιον. Χρονογραφικόν, Φιλολογικόν καί Γεωγραφικόν του έτους 1904*, τ. 19ος, Αθήνα 1904, σ. 363 [=Κωστή Κοκκινόφτα, *Η Ιερά Μονή Κύκκου στον κυπριακό τύπο (1900-1911)*, Λευκωσία 2002, σ. 328, 330].

¹⁸ Ιωάννη Θεοχαρίδη, *Οθωμανικά Έγγραφα 1840-1912*, τ. Β', ό.π., σ. 843.

¹⁹ Τιμόθεου Θέμελη, «Αι επωνυμίες της Παναγίας εν Κύπρω», *Νέα Σιών* 21(1926)706 [=Κωστή Κοκκινόφτα, *Η Ιερά Μονή Κύκκου στον κυπριακό τύπο (1921-1930)*, Λευκωσία 2006, σ. 681].

²⁰ Α. Σωτηρίου=Ιερόθεου Κυκκώτη, «Η Μονή Κύκκου ως ιερό προ-

και στον διορισμό του στο Μετόχιο, το 1756, μαζί με τον μοναχό Μακάριο²¹. Το Μετόχιο αναφέρεται επίσης στο προαναφερθέν βιβλίο για την ιστορία της Μονής Κύκκου του Εφραίμ του Αθηναίου, που εξεδόθη το 1751, όπως και στις επανεκδόσεις του το 1782, το 1817 και το 1819²².

Είναι αξιοσημείωτο, ότι οι κάτοικοι της Αττάλειας ευλαβούντο ιδιαίτερα την εικόνα της Παναγίας της Κυκκώτισσας, που φυλασσόταν στον ναό του Αγίου Νικολάου της πόλης και ήταν αντίγραφο της θαυματουργού εικόνας του Κύκκου. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση, η εικόνα αυτή είχε μεταφερθεί στην περιοχή από την Κύπρο, παρασυρόμενη από τα κύματα. Το 1922, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, οι κάτοικοι μερίμνησαν για τη διάσωση και τη μεταφορά της στην Αθήνα, όπου εναποτέθηκε στον ναό της «Κοιμήσεως της Θεοτόκου», στη συνοικία του Ταύρου²³.

Για την ιστορία του Μετοχίου γνωρίζουμε ότι το 1845 υπηρετούσε σε αυτό ο Ιερομόναχος Κοσμάς, όπως αναφέρει στην αυτοβιογραφία του ο μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Κύπρου (1865-1900) Σωφρόνιος, που μνημονεύει την εκεί συνάντησή τους²⁴. Από την αλληλογραφία του Ηγουμένου Κύκκου (1890-1911) Γερασίμου πληροφορούμαστε ότι στα τέλη του 19ου αιώνα διαχειριζόταν την κτηματική του περιουσία Επίτροπος, ο οποίος διοριζόταν από τη Μονή. Επίσης, ότι το 1893 εστάλη στην Αττάλεια ο Κυκκώτης Ιερομόναχος Ιωσήφ, για να προβεί σε γενική επισκόπηση των περιουσιακών του στοιχείων, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η πώληση ενός τεμαχίου γης. Δυστυχώς, τρία χρόνια αργότερα, τα μοναστηριακά κτήρια κήκαν μετά από πυρκαγιά, που ξέσπασε για άγνωστη αιτία²⁵. Στη σχετική αναφορά δεν γίνεται καμιά νύξη για ύπαρξη ναού στο Μετόχιο, πιθανότατα γιατί υπήρχε μόνο προσκυνητάρι, όπως συνέβαινε και σε αρκετά από τα εκτός Κύπρου Μετόχια της Μονής Κύκκου²⁶. Άλλες πληροφορίες για την ιστορία του δεν έχουμε υπόψη μας. Τα περιουσια-

κά του στοιχεία, όπως και των υπολοίπων Μετοχιών της Μικράς Ασίας, κατασχέθηκαν από το τουρκικό κράτος το 1922.

Το Μετόχιο της Προύσας

Το Μετόχιο της Προύσας αναφέρεται για πρώτη φορά, από ό,τι έχουμε υπόψη μας, στο δίκτυο των εκτός Κύπρου Μετοχιών της Μονής Κύκκου, σε πατριαρχικό έγγραφο, ημερομηνίας 20 Νοεμβρίου 1803, όπου σημειώνεται ότι ο Κυκκώτης «ταξιδιώτης»²⁷ μοναχός Γεράσιμος είχε αποβιώσει στα Μουδανιά, παράλια πόλη της Προποντίδας, που απέχει τριάντα χιλιόμετρα από την Προύσα. Όπως ισχυρίζονταν οι κάτοικοι του χωριού Δερέκιογι, τα προσωπικά του είδη είχαν μεταφερθεί στο Μετόχιο της Προύσας, όπου παραδόθηκαν στον εκεί ευρισκόμενο Κυκκώτη μοναχό Τιμόθεο. Ο τελευταίος, όμως, αρνιόταν ότι τα παρέλαβε, με αποτέλεσμα ο Οικουμενικός Πατριάρχης Καλλίνικος Εαε να απειλήσει με επιτίμια όλους τους εμπλεκόμενους στην υπόθεση αυτή, για να μαρτυρήσουν την αλήθεια²⁸.

Το Μετόχιο φαίνεται να στελεχωνόταν στις αρχές του 19ου αιώνα από απεσταλμένο της Μο-

σκύνημα», Απόστολος Βαρνάβας, 31.7.1930 (τόμος 2ος, σ. 489) [=Κωστή Κοκκινόφτα, Η Μονή Κύκκου (1921-1930), ό.π., σ. 616].

²¹ Θεόδωρου Παπαδόπουλλου, Κώδιξ Μονής Κύκκου, Λευκωσία 2008, σ. 36, 53.

²² Εφραίμ Αθηναίου, Η περιγραφή, ό.π., (1751) σ. 46, (1782) σ. 34, (1817) σ. 49, (1819) σ. 35.

²³ Παναγιώτη Χατζηπέτρου, Ιστορία της Αττάλειας της Μικράς Ασίας από της κτίσεως αυτής μέχρι το 1922, Αθήνα 1969, σ. 34-35.

²⁴ Θεόδωρου Παπαδόπουλλου, «Εθναρχικός ρόλος της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Αρχιεπισκόπου Σωφρονίου βιοτή», Κυπριακά Σπουδαία 35(1971)116-117.

²⁵ Ανδρέα Τηλλυρίδη, Ανέκδοτος Αλληλογραφία, ό.π., σ. 69-73, 81, 162. Αναφορά στην αποστολή του Ιωσήφ στην Αττάλεια γίνεται και στο Μοναχολόγιο της Μονής Κύκκου. Βλ. Αρχείο Ιεράς Μονής Κύκκου,

Μοναχολόγιο, σ. 47 [=Κωστή Κοκκινόφτα, Η Μονή Κύκκου (1900-1911), ό.π., σ. 84-85].

²⁶ Όπως για παράδειγμα το Μετόχιο της Αδριανούπολης, που αποτελείτο μόνο από μοναστηριακά καταλύματα. Βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, Κυκκώτικα Μελετήματα, ό.π., σ. 233-236.

²⁷ Η ονομασία «ταξιδιώτης» χρησιμοποιείται στα έγγραφα των χρόνων της Τουρκοκρατίας για τους Κυκκώτες μοναχούς, που υπηρετούσαν στα εκτός Κύπρου Μετόχια της Μονής. Κάποτε, όμως, προστίθεται και στο όνομα του εντεταλμένου μοναχού για τη διεξαγωγή στο εξωτερικό «ζητειών», δηλαδή εράνων, για τους οποίους, τις περισσότερες φορές, χρησιμοποιείται η ονομασία «ζητιάνος». Ενδεικτικά βλ. Θεόδωρου Παπαδόπουλλου, Κώδιξ, ό.π., σ. 18-25.

²⁸ Καλλίνικου Δελικάνη, Τα σωζόμενα έγγραφα, ό.π., σ. 602· Θεογάρη Σταυρίδη, Οικουμενικό Πατριαρχείο και Κύπρος, ό.π., σ. 140-141, 316.

νης Κύκκου, αν κρίνουμε από οθωμανικό έγγραφο, ημερομηνίας 21 Φεβρουαρίου 1829, που αφορά άδεια του καδή της Κωνσταντινούπολης, για να εγκατασταθεί σε αυτό ο Κυκκώτης μοναχός Νεόφυτος²⁹. Μοναχοί της Μονής εξακολούθησαν να το στελεχώνουν και αργότερα, όπως προκύπτει από τον προαναφερθέντα «Κώδικα 53», όπου σημειώνεται ότι, τον Αύγουστο του 1869, ο τότε ιερατικώς προϊστάμενός του, Αρχιμανδρίτης Σίλβεστρος, αντικαταστάθηκε από τον Πρωτοσύγκελλο Χρυσανθο. Για την αλλαγή αυτή, όπως επιβαλλόταν από την εκκλησιαστική τάξη, ενημερώθηκε ο Μητροπολίτης Προύσας, ενώ στον Χρυσανθο δόθηκε συστατική επιστολή. Τον τελευταίο αντικατέστησε, το 1874, ο Πρωτοσύγκελλος Μελέτιος, ο οποίος παρέμεινε σε αυτό για δέκα χρόνια. Όπως αναφέρεται, το Μετόχιο βρισκόταν στην Ψαραγορά της πόλης και μετά την επιστροφή στην Κύπρο του Μελετίου, το διαχειριζόταν ο Επίτροπος Γεώργιος Στεφανίδης. Τέλος, σημειώνεται ότι είχε στην κυριότητά του καφενείο, που ενοικίαζε από το 1872, μαγειρείο και δωμάτια για τους επισκέπτες³⁰.

Επιπρόσθετες πληροφορίες για την ιστορία του διασώθηκαν στην αλληλογραφία του Ηγούμενου Γερασίμου, όπου σημειώνεται ότι, τη δεκαετία του 1890, το κτηριακό του συγκρότημα χρειαζόταν επιδιόρθωση και πως το καθαρό κέρδος για τη Μονή από το ενοίκιο του καφενείου ήταν, για την οκταετία 1884-1892, 15228 γρόσια. Επίσης, αναφέρεται ότι οι προϊστάμενοί του προμήθευαν τη Μονή με υφάσματα, για την ποιότητα των οποίων η Προύσα είχε εξαιρετική φήμη, και πως είχαν υπηρετήσει σε αυτό οι μοναχοί Σίλβεστρος, Χρυσανθος, Μελέτιος και από το 1884 ο Προκόπιος, τον οποίο αντικατέστησε το 1892 ο Πρωτοσύγκελλος Ιερώνυμος. Ακόμη, σημειώνεται ότι στο Μετόχιο φυλασσόταν μία εικόνα της Παναγίας και πως διέθετε προσκυνητάρι, γεγονός που υποδηλώνει ότι δεν είχε ναό³¹. Ο Ιερώνυμος παρέμεινε στο Μετόχιο μέχρι τον θάνατό του, που συνέβη την 1η Ιανουαρίου 1911³². Είναι άγνωστο αν στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από άλλο μοναχό ή εάν τα περιουσιακά του στοιχεία διαχειριζόταν Επίτροπος της Μονής, μέχρι τη Μικρασιαστική καταστροφή, οπότε κατασχέθηκαν από το τουρκικό κράτος.

²⁹ Ιωάννη Θεοχαρίδη, *Οθωμανικά Έγγραφα 1572-1839*, τ. Δ', ό.π., σ. 2027.

³⁰ Ιωάννη Θεοχαρίδη, *Ο Κώδικας 53*, ό.π., σ. 49-52, 54, 93-94, 145-149, 170, 231-232, 312-316.

³¹ Ανδρέα Τηλλυρίδη, *Ανέκδοτος Αλληλογραφία*, ό.π., σ. 54, 59-60, 90-92, 129-131.

³² Αρχείο Ιεράς Μονής Κύκκου, *Μοναχολόγιον*, σ. 15 [=Κωστή Κοκκί-

Το Μετόχιο της Αμάσειας

Ελάχιστες είναι οι πληροφορίες, που διασώθηκαν για το Μετόχιο της Αμάσειας³³. Είναι πιθανόν με αυτό να συνδέεται ο Κυκκώτης μοναχός Φλαβιανός, ο οποίος, στις αρχές του 19ου αιώνα, είχε καταθέσει το ποσό των 450 γροσίων στους επιτρόπους της εκκλησίας της πόλης Τσοκάτης, που βρίσκεται σε κοντινή απόσταση στην Αμάσεια. Σύμφωνα με σχετικό έγγραφο, μετά τον θάνατο του Φλαβιανού, η Μονή Κύκκου διεκδίκησε το ποσό αυτό, μαζί με άλλα 700 γρόσια, που είχαν μαζέψει για βοήθεια υπέρ της Μονής ντόπιοι πιστοί, όμως, ο Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας Κύριλλος, στον οποίο υπαγόταν η Τσοκάτη, εμπόδισε την απόδοση των χρημάτων. Γι' αυτό και ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αγαθάγγελος, με επιστολή του, τον Δεκέμβριο του 1826, ζητούσε κατά τρόπο επιτακτικό να διευθετηθεί άμεσα το ζήτημα και καλούσε τον Κύριλλο να επιτρέψει στον επίτροπο της Μονής Κύκκου στην πόλη, Χατζηλάζαρο, να συνεχίσει να παραλαμβάνει τις εισφορές των πιστών, υπέρ της Μονής³⁴.

Οπωσδήποτε, τόσο η παρουσία του Φλαβιανού, όσο και η ύπαρξη επιτρόπου της Μονής στη μακρινή Τσοκάτη είναι αποκαλυπτική του πολύ καλά οργανωμένου δικτύου των εκτός Κύπρου Μετοχίων της Μονής Κύκκου, που επέτρεπε στους μοναχούς της να δραστηριοποιούνται στα χρόνια της Τουρκοκρατίας σε πολλές περιοχές της Μικράς Ασίας και του Πόντου. ■

νόφτα, *Η Μονή Κύκκου (1878-1899)*, ό.π., σ. 71].

³³ Αναφορά στο Μετόχιο γίνεται από τον Στυλιανό Περδίκη, *Η Μονή Κύκκου ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός και ο τυπογράφος Μιχαήλ Γλωκής*, *Λευκωσία 1989*, σ. 23.

³⁴ Καλλίνικου Δελικάνη, *Τα σωζόμενα έγγραφα*, ό.π., σ. 616. Θεοχάρη Σταυρίδη, *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Κύπρος*, ό.π., σ. 116-117, 154, 353-354.